

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Розглянуто розвиток полікультурної і національної освіти і виховання в Україні. Представлені думки російських і українських вчених про освіту в цілому і про українську освіту зокрема. Проаналізована значущість української національної і полікультурної освіти і виховання для повноцінного розвитку особи.

Ключові слова: полікультурність, національна самосвідомість, інтеграція, глобалізація, толерантність, гуманізація, гуманітаризація, духовність, планетарність мислення, мова.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За роки незалежності України стали відбуватися деякі зміни в розумах людей. З одного боку, український народ почав повертатися до своїх українських національних традицій. А з іншого боку, з'явилося розуміння того, що більше неможливо залишатися в своєму власному «коконі», необхідно рухатися вперед, відкриватися іншим культурам, вчитися співіснувати і розвиватися разом. І саме полікультурне виховання покликане забезпечити як саморозвиток окремої особи, так і розвиток нації в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблемі полікультурного виховання було присвячено достатньо робіт. Ученими розглядалися різні аспекти формування полікультурного виховання. Питання полікультурної освіти і виховання розглядаються в роботах О.М.Джуринського, В.П.Борисенкова, О.В.Гукаленко, О.Я.Данілюка, Г.Д.Дмитрієва та інших.

Також є наукові роботи, в яких розглядаються питання полікультурної освіти і виховання особи в процесі навчання іноземним мовам (К.А.Абрамова, Ю.В.Агранат та ін.)

В Україні даній проблемі присвячені роботи Л.В.Волик, І.Ф.Лощенової, В.В.Бойченко, Л.Голік, Т.Клинченко, М.Красовицького, Т.Левченко, В.Болгаріної та інших.

Відлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Ідеї національного і полікультурного виховання не є абсолютно новими в Україні. На думку О.Сухомлінської, ті, хто вважають, що полікультурність (тобто відвертість, толерантність, різноманітність) означає негайне знищення національної культури, традицій, є противниками демократії, так само, як і ті, хто убачає в полікультурності «буржуазний космополітизм». Вільний вибір між полікультурністю і самобутністю, їх інтеграція, взаємодоповнення – демократична дорога вирішення проблеми.

Формування національної картини світу дитини знаходиться у прямій залежності від сформованості у неї мовної картини. Мовна картина світу найбільш швидко і просто формується в процесі навчання рідною мовою. А полікультурне виховання і національна школа не можливі без вивчення учнями рідної мови, літератури, історії, рідного краю тощо [4, с.7].

Протистояння між полікультурністю і самобутністю залишаються і вони потребують вирішення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної статті – розглянути, як реалізовується полікультурне виховання в сучасній українській освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для того, щоб можна було говорити про розвиток полікультурної освіти і виховання в сучасній українській дійсності, необхідно звернутися до історичних фактів.

Ідеї полікультурної освіти були представлені в роботах Я.А.Коменського ще в 17 столітті. Великий чеський гуманіст вважав, що освіта має бути доступною для всіх і кожна людина має бути всесторонньо розвинена: «Три необычные вещи хотим мы посоветовать...: дать всеохватывающее воспитание ВСЕМ, ВО ВСЕХ отношениях, чтобы приобретённая культура была действительно Всеохватывающей» [3, с.11].

Також, ідеї полікультурності розділяли К.Д.Ушинський, М.О.Бердяєв, М.І.Пірогов,

П.Ф.Каптерев. Даній проблемі приділяли увагу українські педагоги початку ХХ століття: Яків Чепіга, С.Черкасенко, С.Васильченко, Соф'я Русова. Сили цих педагогів були направлені на розвиток національної освіти, яка базувалася б на досягненнях педагогіки західного світу. Таким чином, українські педагоги початку ХХ століття шукали можливості інтеграції національної української освіти в європейську освіту.

Після 1917 року українська педагогіка успішно розвивалася у сфері національної освіти. Велика увага приділялася розвитку української мови і української культури. Проте, національні меншини, що проживали на території України, дістали можливість створювати свої школи. У цьому вже видно початок істотного розвитку полікультурної освіти і виховання в Україні.

У 20-ті роки продовжувався розвиток одночасно своєї української національної культури і культури інших національностей, що проживали в Україні.

Потім настала епоха радянського періоду, побудована на ідеях інтернаціоналізму. У цей період продовжували працювати українські школи, де проходило навчання українською мовою, а також вивчалася російська мова. І навпаки, в школах з російською мовою навчання, вивчалась також і українська мова.

Говорячи про сучасну українську освіту, хочеться привести цитату українського вченого Анатолія Фурмана: «За десятиліття побудови імперії розвиненого соціалізму, роки перебудови і незалежності у нашій країні створена повноцінна система “народної” освіти, яка виховує неповноцінну, збочену особистість – випускника середньої і вищої школи. Інвалідність стосується не тільки фізичного здоров'я, а що набагато трагічніше – соціального і духовного. Ступінь цивілізаційної архаїчності української освіти шокує західних експертів, турбує наших педагогів і батьків...» [5, с.124].

А ось яка думка О.М.Джуринського з приводу вищої освіти: «Інтернаціоналізація вищої освіти (ІВО) – об'єктивний наслідок глобалізації і одночасно крупний ресурс культурної і педагогічної інтеграції, усунення національної відособленості систем вищого утворення Європи. Ринково орієнтована вища школа потребує змін учбових програм, скорочення об'єму універсальної гуманітарної освіти, посилення професійного, спеціалізованого вчення.» [1, с.103].

«Головні напрями інтернаціоналізації вищої освіти орієнтовані на розвиток міжнародної співпраці, об'єднання педагогічних зусиль і ресурсів, популяризацію ідеалів взаємної пошани, вдосконалення освіти за рахунок міжнародного досвіду; забезпечення зайнятості фахівців з вищою освітою на європейському ринку праці, формування у випускників вищих учбових закладів якостей і знань, необхідних для функціонування за межами власної країни» [1, с.104].

З цією думкою згоден і А.Фурман. Ось, що він пише: «Загалом розвинені країни Заходу, будують суспільства не тотальної поінформованості та всеграмотності, а розвивають соціуми ґрунтового професійного знання...Важливо не стільки знати, скільки майстерно реалізовувати, не просто вміти, а ще й збагачувати оточення вищими культурними досягненнями» [4, с.125]. Далі він пише: «Разом з тим галузевий підхід до освіти блокує її розвиток як сфери духовного життя суспільства» [5, с.125].

Дійсно, з цими думками важко не погодитися. Сучасній українській освіті важливо готувати не лише професіоналів в своїй області, але і розвивати їх культурний досвід, полікультурність, національну самосвідомість, толерантність, пошану до інших народів. Для здійснення даного завдання, необхідно приділяти особливу увагу якості викладання іноземних мов, професіоналізму викладачів. «Формувати полікультурність у кожній особистості покликані педагоги, які працюють у різних навчальних закладах: від дошкільних до інститутів післядипломної освіти» [4, с.53]. Не можна скорочувати в такій кількості гуманітарні предмети на нефілологічних факультетах. Навпаки, вони мають бути в достатньому об'ємі для того, щоб студенти могли повно і повноцінно розвиватися, мати широкий кругозір і мислити широко. Саме гуманітарні предмети здатні виховувати полікультурність, розуміння свого менталітету і культури та інших культур. «Для технократичного суспільства навчати знанням недоцільно та, мабуть, і не потрібно. Важливо готувати молодь до різнобічної діяльності, неперервного збагачення свого культурного досвіду...» [5, с.126-127].

Ще у 1994 році була прийнята національна програма «Освіта». Основними принципами даної програми були: гуманізація освіти, яка покликана формувати духовність, культуру, планетарне мислення. Велика увага приділена проблемі полікультурної освіти в проекті

«Концепції цивільного виховання особи в умовах розвитку української державності». У цьому документі дається визначення полікультурної освіти. Дуже важливо і те, що в даному документі вказана значущість як національного виховання (знання своєї культури, мови, традицій, історії), так і полікультурного виховання (толерантне відношення до інших культур і традицій, негативне відношення до будь-яких форм насильства). Особа, яка відкрита до інших культур, знає їх мову, менталітет, вона також повноцінно усвідомлюватиме і себе у цьому світі.

Нинішній міністр освіти, науки, молоді і спорту України Дмитро Табачник виклав в своїй статті своє бачення на мультикультурність: «Що ж до тверджень про «націоналістичний ренесанс в Європі» і «занепаді мультикультурності», то справи йдуть так. Занепад переживає не політика мультикультурності, а помилкова схема «соціальні блага в обмін на ізоляцію», що десятиліттями практикувалася, зокрема, в Германії і Франції і що привела до формування гігантських гетто одержувачів соціальної допомоги. Час закритих етнічних співтовариств давно пройшов – і якраз завдання сучасної європейської держави полягає в тому, аби запобігти вимушеному створенню нових закритих етносоціальних співтовариств. Культурно-мовна різноманітність є важливим багатством нашої країни, заявкою на гідне майбутнє. Адже історично - це одна з основ швидкого розвитку провідних країн світу: Голландії, США, Канади, Індії, Китаю. Денацифікація гуманітарної сфери, припинення проповіді насильства в древніх стінах академічних закладів - передумова для прагнення до «землі вільної, нової», державі, що володіє сучасною економікою і інфраструктурою, освіченому і оптимістичному народові, здатному на великі звершення. На вістрі інноваційного розвитку, модернізації суспільства, руху, без перебільшення, до нової країни повинні знайти своє місце освіта і наука» [7].

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок в даному напрямку. Як вважає Г.Л.Іл'їн «сучасний гуманізм відрізняється «многоликістю», що зв'язане, перш за все, з різноманіттям культур, визнанням множинності уявлень про мир...пошуком діалогу і взаєморозуміння між носіями різних уявлень » [2, с.147].

Рух за відродження української школи зустрічав і зустрічає значну протидію як з боку російськомовної частини населення, зокрема вчителів і батьків учнів, так і з боку певної частини політиків. На жаль, педагоги забувають, що саме національна школа є основою формування у дітей національної картини світу, національного характеру, почуття патріотизму. А це й повинно стати основою полікультурної освіти, бо без засвоєння власної культури, не можна оволодіти й іншою [4, с.19]. І на додаток хочеться додати думку російської вченої Абрамової К.А. : “Без вирішення проблеми полікультурної освіти і виховання неможливо повною мірою ставити і вирішувати завдання модернізації освіти, духовно-етичного розвитку і виховання особи, підготовки підростаючого покоління до міжкультурної взаємодії в умовах складних суспільних стосунків сучасного світу ” [6, с.3].

Список використаної літератури

1. Джурицкий А.Н. Концепции и реалии мультикультурного воспитания: сравнительное исследование / А.Н.Джурицкий. – М.: Academia, 2008. – 304 с.
2. Ильин Г.Л. Философия образования (идея непрерывности) / Г.Л. Ильин. – М.: Вузовская книга, 2002. – 224 с.
3. Коменский Я.А. Панпедия (Искусство обучения мудрости) / Я.А. Коменский; пер. с лат. М.М. Сокольская. – М: УРАО, 2003. – 320 с.
4. Кузьменко В.В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: навчальний посібник / В.В. Кузьменко, Л.А. Гончаренко. – Херсон: РПО, 2006. – 92 с.
5. Фурман Анатолий. Психокультура української ментальності / Анатолий Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 130 с.
6. Абрамова Е.А. Поликультурное воспитание студентов ВУЗА на основе системного подхода (на примере обучения иностранному языку): автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Екатерина Андреевна Абрамова; Москов.гос.гум.ун-т им. М.А.Шолохова. – М., 2011. – 31 с., включ.обл.: табл. – Библиогр.: с. 29-30.
7. Возвращение в современность. К новой государственной политике в сфере образования [Электронный ресурс] / Д.В. Табачник // Ежедневник 2000 – Аспекты – Образование. – 2011. – Режим доступа: 2000.net.ua / 2000 / aspecty / obrazovanie / 71919. – Название с экрана.

Е. В. Дворникова. Поликультурное воспитание в современном украинском образовании.

Рассмотрено развитие поликультурного и национального образования и воспитания в Украине. Представлены мнения российских и украинских учёных об образовании в целом и об украинском образовании в частности. Проанализирована значимость украинского национального и поликультурного образования и воспитания для полноценного развития личности.

Ключевые слова: поликультурность, национальное самосознание, интеграция, глобализация, толерантность, гуманизация, гуманитаризация, духовность, планетарность мышления, язык.

K. Dvornikova. Polycultural Education in the Modern Ukrainian Pedagogics

The article considers the formation and development of ideas of polycultural education in Ukraine and in the Ukrainian pedagogics in particular. The ideas of polycultural education were developed in the XVII century by Czech humanist Y.A.Komenskiy. Besides, these ideas were analysed by Russian scientists. Ukrainian educational specialists also understand the importance of polycultural education in the education of young generation. This article presents a brief history of the development of national education in Ukraine and the attempts of its integration in the world culture. However, there is some difference of opinions on polycultural education and upbringing.

On the one hand, some scientists consider that the process of globalization, new tendencies in the development of the world community have a negative influence on the development of the national consciousness of a personality and the development of the national education. And on the other hand, the internationalization of education, integration of national cultures in the international one is an objective to forming multicultural relations, teaching tolerance, kind relationship, kind attitude towards the culture of other people, traditions, and language. Besides, the problems related to the development of modern Ukrainian education are studied. The matter concerns both improving professional education of future specialists and the enormous importance of polycultural education.

It is important not to underestimate the value of humanitarian education of students, as humanitarian subjects are aimed at educating and developing a broad-minded personality, competitive at the labour market. The understanding of this problem resulted in the adoption of national Ukrainian programs at the end of the XX century. In these programs the basic principles of polycultural education are formulated, their necessity for the development of the adequate society which values both its culture and other cultural ideologies is stressed. In conclusion the great importance of the national education is emphasized. Without this understanding the development of polycultural education is impossible.

Keywords: polyculture, national consciousness, integration, globalization, tolerance, humanizing, spirituality, language.